

Ясько А.Г., Зеленська О.О., Зеленський С.М.

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ

На сьогоднішній день більшість провідних вітчизняних науковців та відомих політиків висловлюють думку щодо необхідності активізації в Україні та її окремих регіонах інвестиційної діяльності, забезпечення структурно-технологічної модернізації, утвердження інноваційної моделі розвитку економіки, забезпечення сталого економічного зростання. На сучасному етапі розвитку суспільства інноваційна політика виступає стрижневим блоком економічної стратегії всіх високорозвинених країн світу і розглядається ними як найважливіший засіб забезпечення сталого динамічного зростання економіки.

У зв'язку з цим інноваційно-інвестиційна діяльність перебуває під пильною увагою науковців. Різноманітним її аспектам приділено увагу у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів як О.І. Амоші, С.С. Аптекаря, М.Г. Білопольського, Д.П. Богині, А.С. Гальчинського, В.М. Геєця, Б.М. Данилишина, М. І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, І.І. Лукінова, Ю.В. Макогона, Е. Рейзвіха, П. Ромера, Р. Лукаса, Р.Дж. Барро, А.І. Сухорукова, Л.Г. Чернюк, М.Г. Чумаченка, В.С. Яцкова та ін. Однак, незважаючи на досить глибоку теоретичну і практичну розробленість даної теми, необхідними вбачаються подальші наукові дослідження у цій галузі, що обумовлено передусім низьким рівнем інноваційно-інвестиційної активності в Україні та її регіонах (при наявності великого наукового потенціалу). На нашу думку, такі розробки повинні бути спрямовані передусім на обґрунтування регіональних програм інноваційно-інвестиційного розвитку, потреба в яких на

сьогоднішній день значно актуалізувалася у зв'язку із зростанням ролі регіонів у соціально-економічному розвитку країни та децентралізацією управління економікою.

Об'єктом дослідження обрано інноваційно-інвестиційну діяльність у Чернігівській області. Метою даної статті є всебічний аналіз інноваційно-інвестиційної діяльності на Чернігівщині (у контексті загальноукраїнських тенденцій) та визначення основних напрямів її активізації на сучасному етапі розвитку регіональної економіки.

Поставлена мета передбачає послідовне вирішення наступних завдань: аналіз інвестиційної та інноваційної діяльності в регіоні; оцінка залучення прямих іноземних інвестицій у регіональну економіку на сучасному етапі; визначення джерел фінансування інвестицій та розробка основних напрямів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності на Чернігівщині.

Обсяги, структура та динаміка інвестицій в економіку країни (регіону) є важливою характеристикою її поступального розвитку. Величина і тенденції зміни кожного із вказаних показників визначаючись природними, історичними, соціально-економічними, політичними та ін. передумовами певної території, відображають процеси, які відбуваються в економічному житті суспільства у кожний конкретний момент часу.

На сьогоднішній день інвестиційний процес у Чернігівській області, як і в Україні в цілому, характеризується ослабленням державного регулювання інвестиційної діяльності, відходом банків від довгострокового кредитування виробничого сектора, недостатністю коштів у обороті, недосконалістю і нестабільністю правової бази, високим ступенем підприємницького і кредитного ризиків, недосконалістю інвестиційної інфраструктури.

В останні роки у регіоні спостерігається позитивна тенденція зростання обсягів інвестицій в основний капітал, хоча його темпи є дещо нижчими порівняно із середньоукраїнськими (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка інвестицій у основний капітал (у фактичних цінах, млн. грн.)

	2000	2001	2002	2003	2003 від 2000, %
Чернігівська область	431,0	552,3	587,3	824,8	у 1,9 р.
Україна	23629,0	32573,0	37178,0	51011,0	у 2,2 р.

Не менш важливою характеристикою інвестиційного процесу виступає структура капіталовкладень, оскільки обґрунтоване визначення пріоритетних напрямків господарської діяльності та спрямування сюди інвестицій є важливою умовою забезпечення сталого розвитку регіональної економіки. Структура інвестицій в основний капітал по регіону у 2003 р. була такою (табл. 2): сільське господарство, мисливство та лісове господарство – 8,5% (Україна – 4,2%), промисловість – 53,2% (38,7%), будівництво – 1,9% (4,9%), оптова і роздрібна торгівля – 4,8% (6,4%), транспорт і зв'язок – 17,8% (20,1%), операції з нерухомістю – 8,4% (15,1%), соціальний розвиток – 2,1% (3,4%).

Визначену структуру капіталовкладень не можна оцінити як раціональну (через низьку питому вагу інвестицій, спрямованих у сільське господарство, будівництво та на соціальний розвиток), у той же час позитивними моментами в ній є значна частка інвестицій, вкладених у галузі промисловості, транспорту та зв'язку, що створює додаткові можливості для розвитку регіональної економіки і формування потоків у доходну частину бюджету. Разом з тим, слід відзначити недостатній у абсолютному вимірі обсяг капіталовкладень у галузі економіки Чернігівщини. Так, за даними Головного управління економіки Чернігівської обласної державної адміністрації, фактичний обсяг капіталовкладень у промисловість регіону складає 3,5% від потреби, у

сільське господарство – 4,5%, транспорт і зв'язок – 19,1%, соціальний розвиток – 4,0%.

Аналіз технологічної структури інвестицій в основний капітал дозволяє констатувати існування позитивної тенденції зростання питомої ваги витрат на придбання машин, обладнання, устаткування для новозбудованих об'єктів і для реконструкції діючих підприємств (табл. 3). Так, у 2003 р. частка зазначених витрат у регіоні складала 60% (середньоукраїнський показник – 55%) від загального обсягу, що на 7 процентних пункти (по Україні – на 6 п.п.) вище, ніж у 2000 р.

Таблиця 2

Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності

	Чернігівська область			Україна		
	2003		% від 2000 року	2003		% від 2000 року
	млн. грн. (у фактичних цінах)	% від загального обсягу		млн. грн. (у фактичних цінах)	% від загального обсягу	
Всього	824,8	100,0	149,3	51011	100,0	156,6
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	69,7	8,5	124,9	2141	4,2	132,4
Промисловість	439,1	53,2	153,1	19726	38,7	144,5
Будівництво	15,9	1,9	155,5	2502	4,9	у 2,3 р.
Оптова і роздрібна торгівля	40,0	4,8	у 2,2 р.	3276	6,4	у 2,5 р.
Готелі та ресторани	0,9	0,1	84,4	677	1,3	144,3
Транспорт та зв'язок	147,0	17,8	165,8	10230	20,1	137,3
Фінансова діяльність	5,7	0,7	73,9	977	1,9	184,3
Операції з нерухомістю	69,4	8,4	123,5	7716	15,1	169,8
Державне управління	10,7	1,3	у 6,8 р.	792	1,5	у 2,4 р.
Освіта	9,2	1,1	121,7	652	1,3	160,2
Охорона здоров'я та соціальна допомога	8,1	1,0	118,2	1053	2,1	у 2,2 р.
Колективні, громадські та особисті послуги	8,7	1,1	77,0	1230	2,4	179,3

Технологічна структура інвестицій в основний капітал (у динаміці), %

Рік	Інвестиції в основний капітал	Чернігівська область			Україна		
		у т.ч. інвестицій на			у т.ч. інвестицій на		
		будівельні та монтажні роботи	машини, обладнання, інструмент та інвентар	інші капітальні роботи та витрати	будівельні та монтажні роботи	машини, обладнання, інструмент та інвентар	інші капітальні роботи та витрати
2000	100	38	53	9	43	49	8
2001	100	35	55	10	42	51	7
2002	100	32	58	10	40	54	6
2003	100	33	60	7	39	55	6

Незважаючи на деяку активізацію інвестиційної діяльності, на Чернігівщині не відбувається адекватна технологічна модернізація та структурна перебудова економіки, високою лишається питома вага морально і фізично застарілих основних виробничих фондів (хоча процес введення у дію основних засобів майже за всіма видами економічної діяльності порівняно з 2000 р. помітно поживався). Вартість введених нових засобів праці у 2003 р. становила лише 2,3% (по Україні – 3,5%) загальної вартості виробничих фондів (низька частка введених у дію основних фондів характерна для всіх видів економічної діяльності) (табл. 4).

Такі темпи оновлення основних засобів навряд чи можуть забезпечити соціально-економічний комплекс області необхідними для його функціонування основними фондами, які б відповідали вимогам конкурентного середовища і побудові соціально орієнтованої економіки. Підйом регіонального сільського господарства, будівництва, розбудова сфер освіти, охорони здоров'я та інших важливих галузей невиробничої сфери без помітних зрушень у напрямку модернізації основного капіталу відповідних видів економічної діяльності вбачається нами неможливим. Тому наведені у табл. 4 показники не дозволяють зробити оптимістичні прогнози щодо підвищення ефективності функціонування економіки і

соціальної сфери регіону та зайвий раз вказують на необхідність комплексного вирішення наявних проблем мотивації інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Таблиця 4

Введення в дію основних фондів за видами економічної діяльності

	Чернігівська область			Україна		
	2003		% від 2000 року	2003*		% від 2000 року
	вартість введених основних фондів, млн. грн.	% від загальної вартості основних фондів		вартість введених основних фондів, млн. грн.	% від загальної вартості основних фондів	
Всього	597	2,3	125,2	35025	3,5	147,6
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	75	2,1	87,2	3647	4,2	117,4
Промисловість	237	2,0	111,3	12102	3,5	129,3
Будівництво	45	5,4	у 4,5 р.	1070	4,4	116,4
Оптова і роздрібна торгівля	34	7,1	у 2,1 р.	1843	7,8	164,3
Готелі та ресторани	1	1,6	50,0	275	4,3	165,7
Транспорт та зв'язок	82	2,2	у 2,3 р.	6690	4,5	162,5
Фінансова діяльність	20	1,6	у 4,0 р.	1436	15,1	185,3
Операції з нерухомістю	24	0,8	45,3	4714	2,2	165,8
Державне управління	34	3,9	у 2,3 р.	1102	3,2	у 2,5 р.
Освіта	19	2,5	79,2	885	1,9	у 2,2 р.
Охорона здоров'я та соціальна допомога	15	2,6	136,4	689	2,7	у 3,7 р.
Колективні, громадські та особисті послуги	11	2,5	183,3	503	2,9	193,5

* Дані попередні

Щодо джерел інвестування, то активізація інвестиційної діяльності в регіоні у 1997 – 2003 рр. була забезпечена саме внутрішніми джерелами капітальних вкладень, насамперед, коштами підприємств (у 2003 р. їх частка становила 77,5%; по Україні – 61,4%), які на цей час є дуже обмеженими і за існуючої досить складної фінансової ситуації компенсуються нарощуванням заборгованості підприємств, що, природно,

не може бути сталим підґрунтям для подальшого розвитку цього процесу (табл. 5).

Таблиця 5

Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування

	Чернігівська область			Україна		
	2003		% від 2000 року	2003		% від 2000 року
	у фактичних цінах, млн. грн.	% від загального обсягу		у фактичних цінах, млн. грн.	% від загального обсягу	
Всього у т.ч. за рахунок	824,8	100,0	191,4	51011	100,0	у 2,2 р.
коштів державного бюджету	48,6	5,9	у 2,2 р.	3570	7,0	у 3,0 р.
коштів місцевих бюджетів	18,0	2,2	у 3,9 р.	2095	4,1	у 2,1 р.
власних коштів підприємств та організацій	639,4	77,5	174,2	31306	61,4	у 1,9 р.
коштів іноземних інвесторів	42,2	5,1	-	2807	5,5	у 2,0 р.
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	36,0	4,4	173,9	1822	3,6	154,9
кредитів банків	29,5	3,6	у 32,8 р.	4196	8,2	у 10,7 р.
інших джерел фінансування	9,8	1,3	64,5	5215	10,2	у 2,3 р.

По суті, кредитні ресурси, частка яких у загальному обсязі інвестування становить лише 3,6% (Україна – 8,2%), випадають із сфери довгострокових інвестицій і зосереджуються в короткостроковому обороті. У такій ситуації невідкладним є розширення сфери довгострокового кредитування, а також суттєве збільшення іноземного інвестування (у 2003 р. його частка у регіоні становила лише 5,1%; в Україні – 5,5%).

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій у економіку Чернігівської області на 1. 01. 2004 р. склав лише 61,3 млн. дол. США, тобто на 1 жителя області – 50 дол. США (середньоукраїнський показник - 139 дол.). Тенденція динаміки прямих іноземних інвестицій у регіон на

сьогоднішній день є позитивною: за останній рік їх приріст перевищив 7,3 млн. дол. США. Однак обсяг іноземних інвестицій оцінюється фахівцями як недостатній. Причиною цього виступає несприятливий інвестиційний клімат у державі і регіоні зокрема.

За оцінками експертів Українсько-європейського консультативного Центру із 6 груп факторів, що його визначають (політичні, правові, економічні, соціальні, екологічні, геополітичні), високу оцінку мають лише соціальні (що характеризують український персонал) та географічне розташування країни. Привабливим для іноземних інвесторів є також місткий внутрішній ринок споживання. Інші чинники мають або низьку позитивну (політичні), або негативну оцінку.

Це ж саме можна констатувати і для Чернігівської області. Найсуттєвішими факторами, що визначають її інвестиційну привабливість виступають: відносна вигідність економіко-географічного положення регіону, його багатий природно-ресурсний потенціал (переважно за рахунок відносно високої у порівнянні з середньоукраїнським значенням забезпеченості території області лісовими ресурсами), дешевизна робочої сили та наявність умов пільгового оподаткування (територій пріоритетного розвитку, які охоплюють сім адміністративних районів Чернігівщини – Городнянський, Корюківський, Новгород-Сіверський, Ріпкинський, Семенівський, Чернігівський, Щорський). На інвестиційну привабливість України та її окремих регіонів для іноземних інвесторів негативно впливає також її імідж країни з високим рівнем корумпованості. Так, у звіті найавторитетнішої у світі в галузі відстежування корупції Міжнародної незалежної організації Transparency International, що визначала у 2001 р. рейтинг 91 країни за рівнем корумпованості, Україна посіла 9 місце; у 2004 р. – 11 місце (із 64 охоплених опитуванням країн світу) [1].

У територіальному плані найбільшу привабливість для зарубіжних інвесторів мають міста Чернігів (52,2% усіх іноземних інвестицій у регіон) та Прилуки (44,5%), а також Менський (2,3%) та Ріпкинський (0,7%) райони. На сьогоднішній день з іноземними інвесторами співпрацюють лише близько 40 підприємств регіону, у той час як ще 140 суб'єктів господарювання відчувають гостру нестачу в інвестиційних ресурсах. Найпопулярнішим способом залучення прямих іноземних інвестицій у економіку області є створення спільних підприємств, що є гарною можливістю для вітчизняних товаровиробників модернізувати власну матеріально-технічну базу, а також забезпечити вихід на зовнішні ринки з конкурентноздатною продукцією.

Галузева привабливість регіональної економіки для іноземного інвестора виглядає дещо по-іншому, ніж вітчизняної економіки в цілому (табл. 6).

Таблиця 6

Прямі іноземні інвестиції за видами економічної діяльності у 2003 р.

	Чернігівська область			Україна		
	2003		% від 2000 року	2003		% від 2000 року
	на кінець року, млн. дол.	% від загального обсягу		на кінець року, млн. дол.	% від загального обсягу	
Всього	76,0	100,0	140,9	6657,6	100,0	151,1
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	1,8	2,3	180,0	185,7	2,8	у 2,1 р.
Промисловість	55,0	72,4	115,5	3314,6	49,8	145,1
у т.ч. харчова	54,2	71,3	114,3	988,3	14,8	124,2
Будівництво	14,8	19,5	у 12,3 р.	195,6	2,9	169,4
Оптова і роздрібна торгівля	4,1	5,4	195,2	1175,1	17,7	150,9
Транспорт та зв'язок	-	-	-	524,8	7,9	169,7
Фінансова діяльність	-	-	-	490,9	7,4	135,9
Операції з нерухомістю	0,3	0,4	у 6,0 р.	347,9	5,2	199,3

Так, серед галузей економіки Чернігівщини у 2003 році найбільшу інвестиційну привабливість мали харчова промисловість (71,3% від загального обсягу прямих інвестицій; в Україні згадана галузь також займає одну із перших сходинок в рейтингу інвестиційної привабливості, але частка залучених у неї інвестицій є значно меншою порівняно з Чернігівщиною – 14,8%), будівництво (19,5%; в Україні – 2,9%) та внутрішня торгівля (5,4%; в Україні – 17,7%).

Однозначно оцінити галузеву спрямованість іноземних інвестицій складно. З одного боку, найбільша їх частка спрямовується у харчову промисловість – стратегічно важливу галузь економіки Чернігівської області, що можна оцінити позитивно, з іншого – практично відсутні капіталовкладення у сировинну ланку продовольчого комплексу – сільське господарство. Такий інтерес іноземного інвестора цілком зрозумілий: харчова промисловість – галузь з швидким оборотом капіталу і доволі високою прибутковістю виробництва, у той час як сільське господарство – низькомобільна і високоризикова сфера господарювання, що не гарантує швидке повернення капіталу.

На сьогоднішній день найбільш активне інвестиційне співробітництво з регіоном здійснюють Великобританія – 40,0 млн. дол. (52,6% від обсягу прямих інвестицій зарубіжних країн в економіку Чернігівщини) та Бельгія – 14,1 млн. дол. (18,6%).

У роботі по активізації інвестиційної діяльності важливе значення має підвищення інноваційної спрямованості інвестицій. Мається на увазі їх спрямування на модернізацію основних фондів, виробничих технологій, механізмів корпоративного управління підприємством тощо. Регіону, як і Україні в цілому притаманний надто повільний перехід до інноваційної моделі розвитку економіки.

У 2003 р. частка підприємств Чернігівської області, що займалися інноваційною діяльністю становила всього 1,5% (середньоукраїнський

аналогічний показник становить 12,7%), у той час, як у провідних країнах ЄС згаданий показник коливається у межах 60 – 70%. Як правило, більш активно впроваджували інновації великі підприємства; більше 80% інноваційно активних підприємств складала суб'єкти господарювання колективної форми власності. Дані щодо кількості підприємств регіону, які проводили комплексну механізацію та автоматизацію виробництва, впроваджували нові технологічні процеси та освоювали виробництво нових видів продукції, а також кількості впроваджених прогресивних технологічних процесів і освоєних видів нової продукції (у динаміці) відображено у табл. 7, 8.

Таблиця 7

Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації

	Чернігівська область			Україна		
	2003		% до 2000 року	2003		% від 2000 року
	всього	% від загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації		всього	% від загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації	
Всього	70	х	85,4	1120	х	75,1
Проводили комплексну механізацію і автоматизацію виробництва	9	20,9	128,6	315	28,1	181,0
Впроваджували нові технологічні процеси	16	37,2	88,9	476	42,5	114,4
у т.ч. маловідходні та безвідходні	4	9,3	100,0	230	20,5	133,7
Освоювали виробництво нових видів продукції	69	98,6	84,1	917	81,9	66,8

**Впровадження прогресивних технологічних процесів та освоєння
виробництва нових видів продукції у промисловості**

		2000	2001	2002	2003	2003 від 2000, %
Чернігівська область	Впроваджено нових прогресивних технологічних процесів	40	67	36	30	75,0
	з них маловідходних та безвідходних	11	19	7	6	54,5
	Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	935	992	1148	...	122,8*
Україна	Впроваджено нових прогресивних технологічних процесів	1403	1421	1142	1482	105,6
	з них маловідходних та безвідходних	430	469	430	606	140,9
	Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	15323	19484	22847	7416	48,4

* 2002 від 2000 р.

Найбільш вагомими причинами низького рівня інноваційної активності в державі і окремих регіонах на сучасному етапі бачаться наступні: недостатньо ефективна державна політика щодо підтримки інновацій; відсутність налагодженої системи ефективного фінансування інноваційної діяльності; високий економічний ризик інвестування сфери високотехнологічного виробництва; дефіцит власних коштів підприємств (за їх рахунок у 2003 р. в області здійснено 62,1%, в Україні – 70,2% інвестицій у інновації) (табл. 9); висока вартість кредитів; низький рівень внутрішнього платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію; нерозвиненість інноваційної інфраструктури для поєднання ланок "наука - виробництво"; переважання у структурі вітчизняної економіки сировинних галузей і галузей первинної обробки, які мають низький потенціал інноваційної активності; недостатня кількість висококваліфікованих кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності в промисловості, %

	Чернігівська область			Україна		
	2000	2002	2003	2000	2002	2003
Всього у тому числі за рахунок	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
держбюджету	0,8	-	0,0	0,4	1,5	3,0
власних коштів	93,7	96,3	62,1	79,6	71,1	70,2
коштів вітчизняних замовників	0,1	-	-	2,8	1,9	3,7
коштів іноземних замовників	-	3,0	-	7,6	8,8	4,3

На основі проведеного вище аналізу можна зробити наступні висновки: незважаючи на деяке пожвавлення інвестиційної діяльності у регіоні, обсяги інвестицій у основний капітал є недостатніми, через що не відбувається адекватна технологічна модернізація та структурна перебудова економіки області, високою лишається питома вага морально і фізично застарілих основних виробничих фондів; активізація інвестиційної діяльності забезпечується переважно за рахунок власних коштів підприємств і організацій, незначною є частка бюджетних асигнувань, довгострокових кредитів банків; ірраціональним є розподіл коштів між основними сферами господарської діяльності – незначна увага приділяється інвестуванню таких важливих для області галузей як сільське господарство, будівництво; нестача власних ресурсів для фінансування капітальних вкладень зумовлює необхідність залучення іноземних інвестицій у економіку регіону, але вклад зарубіжних інвесторів у активізацію інвестиційної діяльності Чернігівської області на сьогоднішній день є незначним (через високі інвестиційні ризики) і до того ж прямі іноземні інвестиції спрямовуються виключно у високоприбуткові галузі із швидким оборотом капіталу; рівень інноваційної активності на Чернігівщині за всіма напрямками є низьким. Насамкінець відзначимо, що фактичний стан залучення інвестицій у економіку області не відповідає

наявному інвестиційному потенціалу. Крім згаданих вище причин цьому також сприяють відсутність обґрунтованої регіональної інвестиційної програми та ефективної співпраці суб'єктів господарювання з органами влади, у результаті чого відбувається вже згадуване ослаблення державного регулювання інвестиційної діяльності.

Першочерговим завданням щодо активізації інноваційно-інвестиційної діяльності у регіоні, на нашу думку, має бути формування сприятливого інвестиційного клімату для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, особливо тих, що приносять нові виробничі технології та інновації у сфері менеджменту. З цією метою необхідне вдосконалення нормативно-правової бази (у тому числі у частині спрощення процедури реєстрації підприємств), створення стабільного податкового режиму, надання пільг та гарантій для найбільш ефективних інвестиційних проектів, зниження рівня інвестиційних ризиків економічного і соціального характеру (наприклад, шляхом страхування інвестиційних ризиків заставою майна суб'єктів України), розвиток інституційного забезпечення реалізації інвестиційних проектів, розбудова регіональної мережі комунікацій та транзитних (транскордонних) транспортних систем, формування спеціалізованих регіональних систем науково-технічної інформації, організація підготовки і перепідготовки фахівців в галузі управління інвестиціями, розширення місткості регіонального споживчого ринку тощо.

Щодо територій пріоритетного розвитку, то Законами України „Про Державний бюджет України на 2004 рік” та „Про Державний бюджет України на 2005 рік” запроваджено мораторій на встановлення спеціальних режимів інвестиційної діяльності на нових територіях, а також на розгляд і схвалення нових інвестиційних та інноваційних проектів на територіях із спеціальним режимом інвестиційної діяльності. На нашу думку, до переліку таких територій треба підходити зважено,

індивідуально, із врахуванням специфічних особливостей та умов кожної з них, а не розглядати їх у списку рівнозначними пунктами. Не можна також оцінювати їх однобоко – як „чорні дірки” в бюджеті. Вільні економічні зони і території із спеціальним режимом інвестиційної привабливості існують в усьому світі і є виправданими, оскільки виступають вагомим додатковим фактором інвестиційної привабливості окремих регіонів.

При загальній перспективній інвестиційній привабливості території України слід зважати на те, що вільні економічні зони і території пріоритетного розвитку можуть бути потужними чинниками прискорення рівня економічного розвитку депресивних регіонів України (одним з яких є Чернігівщина) з метою їх наближення хоча б до середньоукраїнських показників соціально-економічного розвитку. Зазначене є особливо важливим для західних і північних районів Чернігівської області як причорнобильських та радіаційно забруднених територій, оскільки може сприяти вирішенню економічних і соціальних проблем регіону, пов'язаних з необхідністю підтримки розвитку малого і середнього бізнесу та працевлаштування вивільнених з галузі атомної енергетики кадрів.

Не менш важливим завданням по активізації інвестиційної діяльності у регіоні є нарощування обсягу інвестицій та підвищення їх ефективності. У Чернігівській області існують передумови для суттєвого приросту фінансових ресурсів, перш за все, за рахунок активізації економічної діяльності господарюючих суб'єктів, і на цій основі – підвищення прибутковості (за 2003 рік 38,0% загальної кількості суб'єктів господарювання області отримали збитки). Адже збільшення маси прибутку дозволяє через його капіталізацію одержати внутрішній інвестиційний ресурс для технічного оновлення виробництва. Однак на сьогоднішній день діюча схема використання прибутку не несе в собі мотиваційного навантаження в частині спрямування його в інвестиційне русло.

Активізація інвестиційної діяльності потребує також розв'язання комплексу проблем амортизаційної політики в державі. Відомо, що амортизація є не просто джерелом фінансування переважної частини капіталовкладень, а і своєрідним механізмом, що забезпечує, з одного боку, системне, а з іншого - ефективне оновлення основного капіталу. Коли цей механізм не спрацьовує, тоді всілякі інвестиції відіграють лише роль разових фінансових ін'єкцій і не приносять бажаного підвищення технічного рівня виробництва. Пропонується надати суб'єктам господарювання такі можливості, при яких: збиткові підприємства будуть нараховувати амортизацію в обсягах, які забезпечують відтворення основних фондів на мінімально необхідному рівні; рентабельні підприємства, які здійснюють активну інвестиційну діяльність, не будуть перевантажувати собівартість і підвищувати ціни з одночасним цільовим використанням податкових пільг для оновлення основних фондів; всі підприємства будуть вільними у виборі і використанні найбільш виграшного методу нарахування амортизації, що обумовлюватиме їх поступове фінансове оздоровлення і зростання інвестиційної активності.

Важлива роль у активізації інвестиційної діяльності регіону належить банківсько-фінансовій сфері. Необхідно створити сприятливі умови для кредитних установ, які цілеспрямовано проводитимуть інвестиційну політику у виробничій сфері, приділяючи особливу увагу зниженню кредитних ризиків та контролю за використанням кредитних ресурсів.

Важливим джерелом нарощування інвестиційних ресурсів регіону, яке до того ж нині майже не використовується, є заощадження населення. Для вирішення проблеми їх стимулювання необхідна модифікація податкової і митної системи, зміна деяких правил обслуговування клієнтів банками, мобілізація накопичень населення шляхом створення системи державних гарантій заощаджень населення для банків і фінансових

інститутів довгострокових заощаджень (пенсійних, страхових фондів). Банки і фінансові інститути, що виявляють бажання увійти в цю систему, повинні прийняти на себе підвищені зобов'язання із забезпечення надійності внесків населення (вимоги до структури активів, надійності аудиту і т.д.). Крім того, потрібно усунути перепони на шляху легалізації валютних вкладів.

Аналіз стану ринку інвестицій засвідчує, що для підвищення рівня економічної активності регіону, окрім ефективного використання всіх вітчизняних джерел, слід приділяти постійну увагу залученню іноземних інвесторів до розвитку, перш за все, галузей матеріального виробництва.

У стратегії інвестиційної діяльності важливу роль відіграють науково обґрунтоване визначення пріоритетних напрямів інвестування, їх відповідність суспільним інтересам, програмним цілям національної безпеки України, досягнення стабілізації та зростання національного виробництва. Пріоритетними напрямками для залучення і підтримки стратегічних інвесторів можуть бути визначені галузі, де Чернігівщина має традиційні виробництва, володіє необхідним природно-ресурсним потенціалом і формує значну потребу ринку у відповідній продукції, зокрема: сільське господарство, харчова і переробна промисловість; галузі з великим науково-технічним потенціалом і здатні у відносно короткі терміни створити конкурентоздатні вироби для світового і внутрішнього ринків, але потребують для цього державної підтримки (радіоелектронна, електронна, лазерна техніка); галузі, що забезпечують соціально значимі потреби, а також характеризуються значним технічним відставанням, не здатні в короткі терміни вийти на зовнішні ринки, але за якими потрібно зберегти значну частку внутрішнього ринку (транспорт, інформаційна мережа).

Таке спрямування капіталу сприятиме структурній перебудові економіки у напрямку підвищення частки високотехнологічних галузей з великою часткою доданої вартості.

Економічними важелями активізації інноваційної діяльності на Чернігівщині можуть стати пільгове оподаткування коштів підприємств, спрямованих на освоєння інноваційних технологій і продукції, запровадження інформаційних технологій, сучасних телекомунікаційних засобів; зменшення податку на прибуток на певну частину загальної вартості інвестицій в устаткування, особливо під час реконструкції чи модернізації підприємства; державне страхування кредитів приватних банків, наданих на виконання інноваційних проектів тощо.

Вдосконалення потребує система державного управління інноваційним розвитком економіки, зокрема у частині фінансування досліджень щодо обґрунтування пріоритетних напрямів інноваційно-інвестиційної діяльності; визначення повноважень і обов'язків органів державного управління всіх рівнів щодо інноваційного розвитку економіки; формування інноваційної інфраструктури, яка б ефективно поєднувала освіту, науку і виробництво; відпрацювання механізмів стимулювання інвестиційної активності суб'єктів господарювання, наприклад, через державне замовлення на інноваційну продукцію; вдосконалення нормативно-правової бази для здійснення інноваційного розвитку вітчизняної економіки. Важливими також вбачаються формування інноваційної культури у суспільстві, підготовка спеціалістів з менеджменту інноваційної діяльності.

Література:

1. О. Шиманський Україна політично корумпована // Україна молода. – 17.12.2004. – с. 5.